

4 Hva vektlegges i undervisningen?

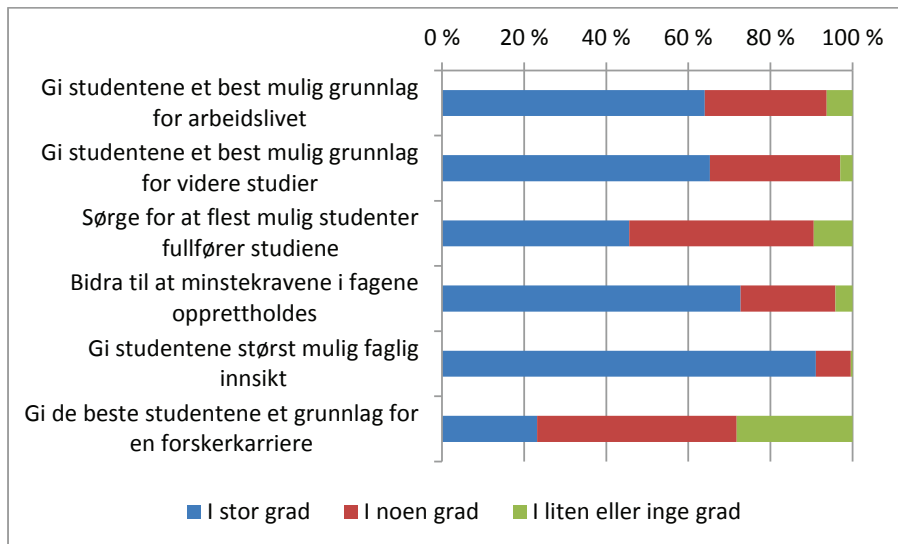
4.1 Innledning

I dette kapitlet vil vi belyse kvalitet slik det vurderes av de faglig ansatte ved universiteter og høyskoler. Disse vurderingene må tillegges stor betydning, siden det er dette personalet som gjennom sitt arbeid med å utvikle studieplaner og pensum, planlegge, og gjennomføre undervisning og vurdere studentenes prestasjoner, definerer kvalitet innenfor de ulike studiene.

I dette prosjektet har vi sett på fire dimensjoner av kvalitet: relevans (for arbeidslivet), eksellens, effektivitet og standardisering. Alle disse sidene ved kvalitet er relatert til hva som er målet med studiene. Vi har på den bakgrunn stilt spørsmål om hva de ansatte vektlegger i undervisningen av lavere grads studenter. *Å gi studentene et best mulig grunnlag for arbeidslivet* er et mål på relevans, mens *å gi studentene et grunnlag for videre studier og for en forskerkarriere* kan være et mål på eksellens. I noen grad kan også utsagnet om *å gi studentene best mulig faglig innsikt* peke i samme retning, men her er det nesten ingen spredning i svarene. *Å sørge for at flest mulig studenter fullfører studiene* kan vi bruke som en indikator på effektivitet, mens å bidra til å opprettholde minstekravet kan være et mål på standardisering. Det må understrekes at disse spørsmålssettene er svært enkle mål på noe så komplekst som kvalitet, men de fanger likevel opp noen viktige verdier hos de faglig ansatte.

4.2 Oversikt

I presentasjonen av resultatene legger vi hovedvekten på lærestedstype og fagområde. Vi har også sett på om det er forskjeller etter stillingsgruppe, alder og kjønn, men her vil vi ikke presentere et fullstendig bilde. Før vi bryter data ned på institusjon etc. skal vi vise den samlede svarfordelingen i figur 4.1.

Figur 4.1: Hvilken vekt legges på disse målene for utdanningen av studenter på lavere grad? Prosent.

Tabell 4.1: Sammenhengene mellom utsagn om hva som vektlegges.

	Grunnlag for arbeidslivet	Grunnlag for videre studier	Studenter fullfører studiene	Minstekravene i fagene opprettholdes	Størst mulig faglig innsikt	Grunnlag for en forskerkarriere	De faglige kravene må opprettholdes
Gi studentene et best mulig grunnlag for arbeidslivet	1	-.162**	.108**	.055**	.047**	-.131**	.051**
Gi studentene et best mulig grunnlag for videre studier	-.162**	1	.044**	.092**	.134**	.369**	.049**
Sørge for at flest mulig studenter fullfører studiene	.108**	.044**	1	.227**	0,023	.072**	-.067**
Bidra til at minstekravene i fagene opprettholdes	.055**	.092**	.227**	1	.126**	.098**	.115**
Gi studentene størst mulig faglig innsikt	.047**	.134**	0,023	.126**	1	.151**	.125**
Gi de beste studentene et grunnlag for en forskerkarriere	-.131**	.369**	.072**	.098**	.151**	1	.053**
De faglige kravene må opprettholdes selv om mange studenter slutter eller stryker	.051**	.049**	-.067**	.115**	.125**	.053**	1

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Svarmønstrene på utsagnene om «størst mulig faglig innsikt» og «gi de beste studentene et grunnlag for en forskerkarriere» utgjør ytterpunktene. Det er ikke overraskende at nesten alle svarer at de i stor grad legger vekt på å gi studentene størst mulig faglig innsikt. Her forventer vi heller ingen store forskjeller etter institusjonstype eller fagområde, siden faglig innsikt vil kunne tolkes i forhold til alle fag og på tvers av disiplinstudier og profesjonsutdanninger. At mange ikke legger så stor vekt på å gi studentene et grunnlag for en forskerkarriere, er også som forventet, all den tid vi her snakker om studenter som fortsatt er på lavere grads nivå. Vektleggingen av å skape grunnlag for arbeidsliv og for videre studier er helt lik, men her forventer vi klare forskjeller mellom universiteter og høyskoler. Det er videre nesten tre av fire som legger stor vekt på å opprettholde minstekravene. Holdningen til at flest mulig studenter fullfører er litt tvetydig, men det er få som ikke legger en viss vekt på det. Det ligger imidlertid en viss dobbelthet i dette utsagnet. På den ene siden er det vanskelig å mene at det ikke er viktig, på den andre siden vil mange reservere seg mot at hensynet til fullføring skal være overordnet hensynet til faglige krav i et høyere utdanningssystem der de aller fleste søkere kan få adgang. Vi vil også se på de faglig ansatte mener om de faglige kravene må opprettholde selv om ikke alle studenter klarer seg.

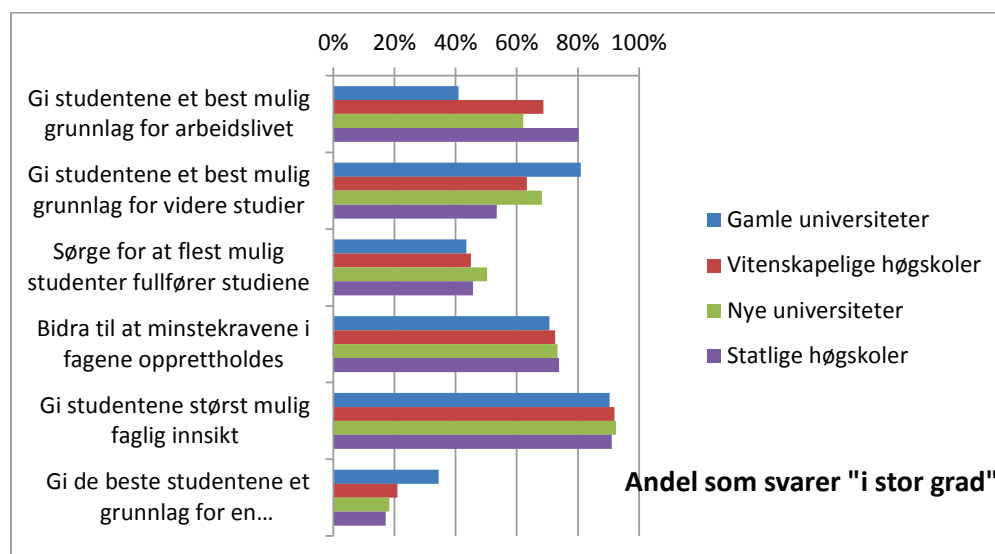
I hvilken grad er disse utsagnene om hva som vektlegges, i innbyrdes motsetning til hverandre, i den forstand at positivt svar på ett utsagn henger sammen med et negativt på et annet? Eller finner vi snarere at de fleste respondentene kombinerer flere verdier? For å undersøke dette, har vi foretatt en enkel bivariat korrelasjonsanalyse der vi også har tatt med utsagnet om å opprettholde faglige krav selv om det kan føre til at studenter slutter eller stryker (Tabell 4.1)

De aller fleste koeffisientene i tabellen er signifikant positive, det indikerer at disse utsagnene representerer verdier som de fleste ansatte deler, men tallverdiene er stort sett lave. Og selv de koeffisientene som er signifikant negative, har lave verdier. Som forventet er det negative korrelasjoner mellom utsagnet om å gi studentene et best mulig grunnlag for arbeidslivet (relevans) og å gi studentene et grunnlag for videre studier og en forskerkarriere (eksellens), men de negative sammenhengene er svake selv om de er signifikante. Det er også en svak, men signifikant negativ sammenheng mellom å sørge for at flest mulig studenter fullfører og at de faglige kravene må opprettholdes selv om mange studenter slutter eller stryker.

Med unntak av utsagnet om å gi grunnlag for en forskerkarriere, er det svært få som svarer «i liten eller ingen grad». For å forenkle framstillingen vil vi i det følgende bare vise andelene som svarer «i stor grad».

4.3 Mål for studiene etter type lærested

Figur 4.2 viser andelen som har svart «i stor grad» på de seks utsagnene om hva de vektlegger i utdanningen av lavere grads studenter.

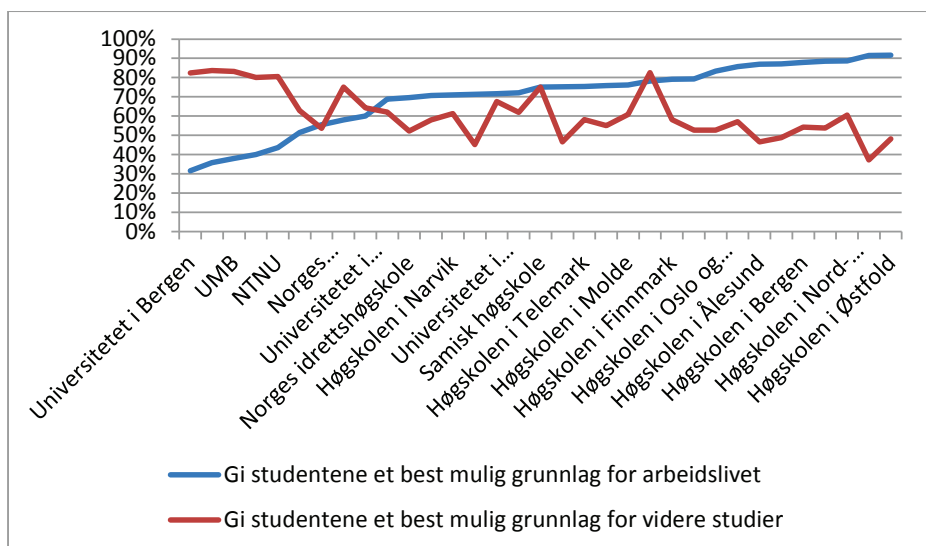
Figur 4.2: Viktige mål for utdanningen på lavere grad. Etter institusjonstype.

For tre av utsagnene: «sørge for at flest mulig studenter fullfører», «bidra til at minstekravet opprettholdes» og «gi studentene størst mulig faglig innsikt», er det ingen forskjell mellom lærestedstyper. For de andre tre utsagnene utgjør de tradisjonelle universitetene og de statlige høyskolene som ventet ytterpunktene i dette bildet, mens de vitenskapelige høyskolene og de nye universitetene kommer i en mellomkategori. Spesielt for utsagnene som henger sammen med relevans: «gi studentene et best mulig grunnlag for arbeidslivet» og med eksellens: «gi studentene et best mulig grunnlag for videre studier» og «gi de beste studentene et grunnlag for en forskerkarriere» peker svarene i motsatt retning for statlige høyskoler og universiteter – noe som henger sammen med vekten på profesjons- eller disiplinorienterte studier. Dette er selvsagt også et uttrykk for ulike roller innenfor høyere utdanning og for at studietilbud ut over lavere grads nivå er langt mindre vanlig ved de statlige høyskolene. Forskjellene mellom universiteter og statlige høyskoler er dermed tydelige og som forventet. Utsagnet om størst mulig faglig innsikt ville man også umiddelbart sette i sammenheng med eksellens, men siden vi ikke finner institusjonsforskjeller, regner vi med at faglig innsikt sees i forhold til det som er målene i det enkelte studium. Vi skal senere se på noen av disse utsagnene når vi trekker inn både lærestedskategori og fagområde.

Det er viktig å være klar over at våre kategorier for inndeling av læresteder dekker over store forskjeller. Vi har i denne rapporten ikke belyst forskjeller mellom enkeltinstitusjoner i noen særlig grad, men det er betydelige forskjeller i svarmønstrene mellom lærestedene innenfor hver enkelt kategori.

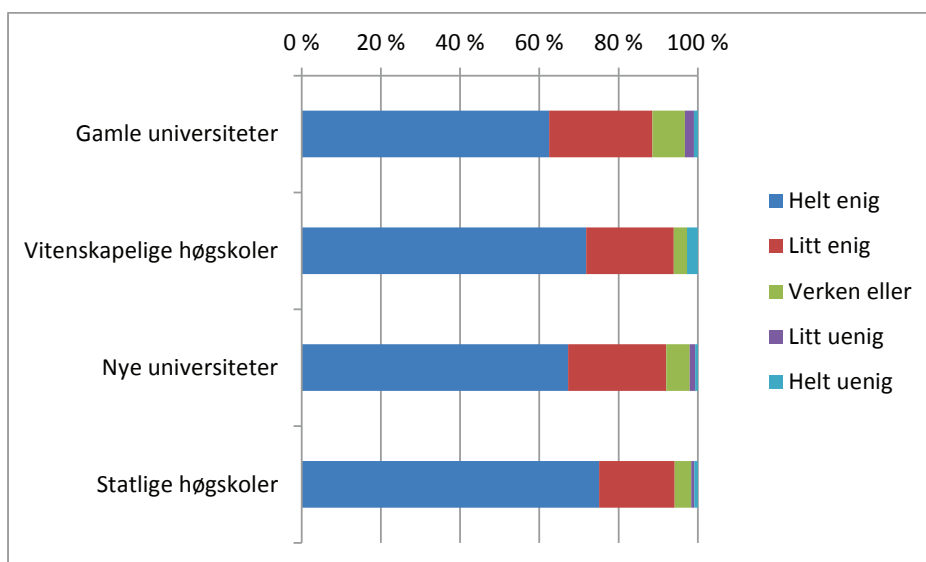
Vi ser i tabell 1 at selv om hensynet til relevans og eksellens til en viss grad står i motsetning til hverandre, er den negative korrelasjonen relativt svak. Hvordan plasserer institusjonene seg i forhold til disse kvalitetsaspektene? Figur 4.3 viser sammenhengen mellom de to utsagnene «gi studentene et best mulig grunnlag for arbeidslivet» og «gi studentene et best mulig grunnlag for videre studier». Lærestedene i figuren er sortert etter stigende verdi på variabelen «gi studentene et best mulig grunnlag for arbeidslivet». Vi ser da en tendens til at verdien på «gi studentene et best mulig grunnlag for videre studier» gjennomgående synker, men ikke helt lineært. Det er en del læresteder som skiller seg ut med en skåre som avviker fra det lineære mønsteret. Norges veterinærhøgskole har relativt lav skåre på begge variable, mens Norges Handelshøyskole skårer tilsvarende høyt på begge. (Dette

gjelder også Samisk høgskole, men her er antall respondenter lavt). Vi ser ellers at det hovedsakelig er universitetene og de vitenskapelige høgskolene som plasserer seg til venstre i figuren med relativt lave skårer på hensynet til å gi studentene et godt grunnlag for arbeidslivet. Høgskolen i Lillehammer bryter her til dels mønsteret.

Figur 4.3: Fordeling av læresteder etter vekten på relevans og eksellens

Et annet utsagn som også belyser synspunkter som handler om kvalitet og faglige krav, er at de faglige minstekravene må opprettholdes selv om mange studenter slutter eller stryker. Fordi dette spørsmålet har svarkategorier fra «helt enig» til «helt uenig», kan vi ikke sette dem sammen med indikatorene for vektlegging.

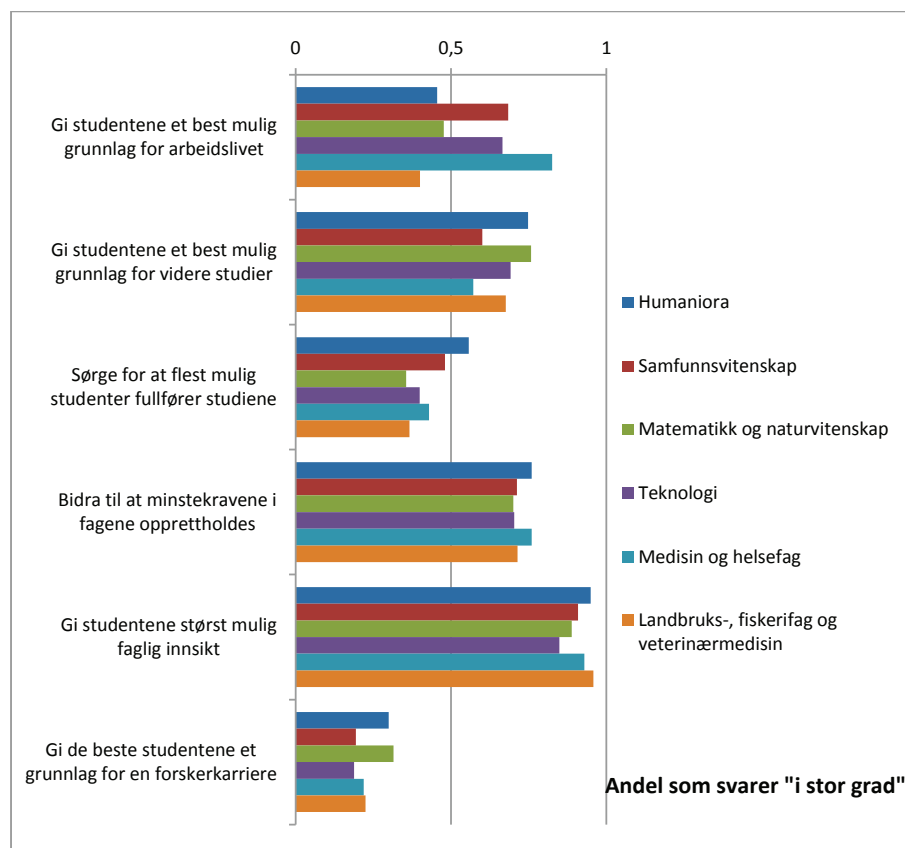

Figur 4.4: De faglige kravene må opprettholdes selv om mange studenter slutter eller stryker.

Nesten alle er enige i dette, et klart flertall «helt enig». Vi ville her kanskje forventet et mer «elitistisk» syn ved universitetene, men andelen «helt enig» er faktisk høyest ved de statlige høgskolene og lavest ved de gamle universitetene. Det er vanskelig å gi noen god forklaring på dette, men det kan henge sammen med at frafall generelt er et større problem ved de gamle universitetene enn ved de statlige høgskolene.

4.4 Mål for studiene etter fagområde

Inndelingen etter fagområde i våre data er basert på hvor (institutt, fakultet, avdeling etc.) de faglig ansatte har sin tilhørighet, og inndeling er primært laget for å belyse forskningsvirksomhet. Vi kan dermed ikke identifisere studier og studiefelt på en fullstendig måte. For eksempel er det ikke mulig å identifisere lærerutdanningen, fordi den er ulikt organisert ved de ulike lærestedene. I senere rapporteringer fra prosjektet vil vi kunne gå mer detaljert til verks.

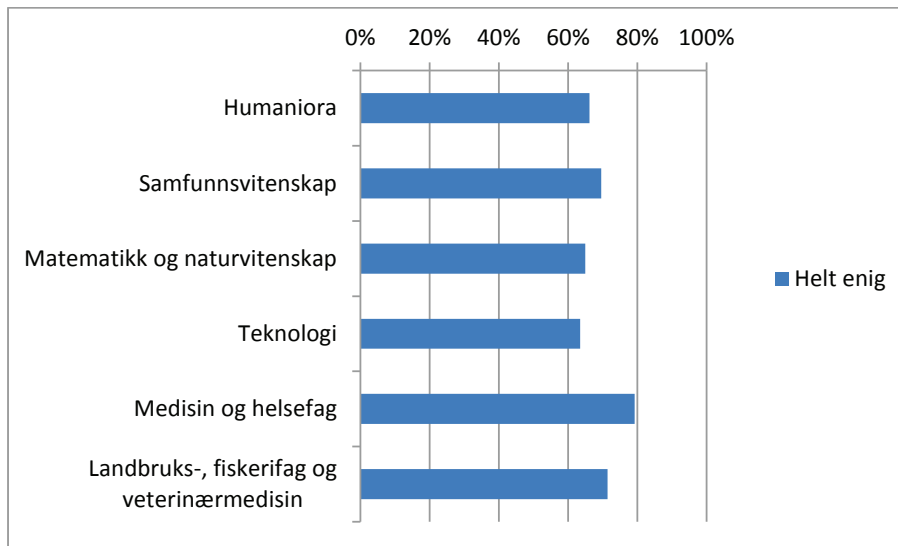

Figur 4.5: Viktige mål for utdanningen på lavere grad. Etter fagområde

Med unntak av de to utsagnene om å opprettholde minstekrav og gi studentene størst mulig faglig innsikt, er det relativt klare fagforskjeller vedrørende målene for utdanningen. Vi ser at HF og MN representerer de mest «universitetsbaserte» idealene (videre studier og grunnlag for forskerkarriere), mens hensynet til arbeidslivet står sterkest i medisin og helse, samfunnsfag og teknologi, men kanskje overraskende svakt i landbruksfagene. At samfunnsfagene skiller seg fra humaniora og realfag, henger sammen med at denne kategorien omfatter profesjonsorienterte studier som juss og øk.adm.

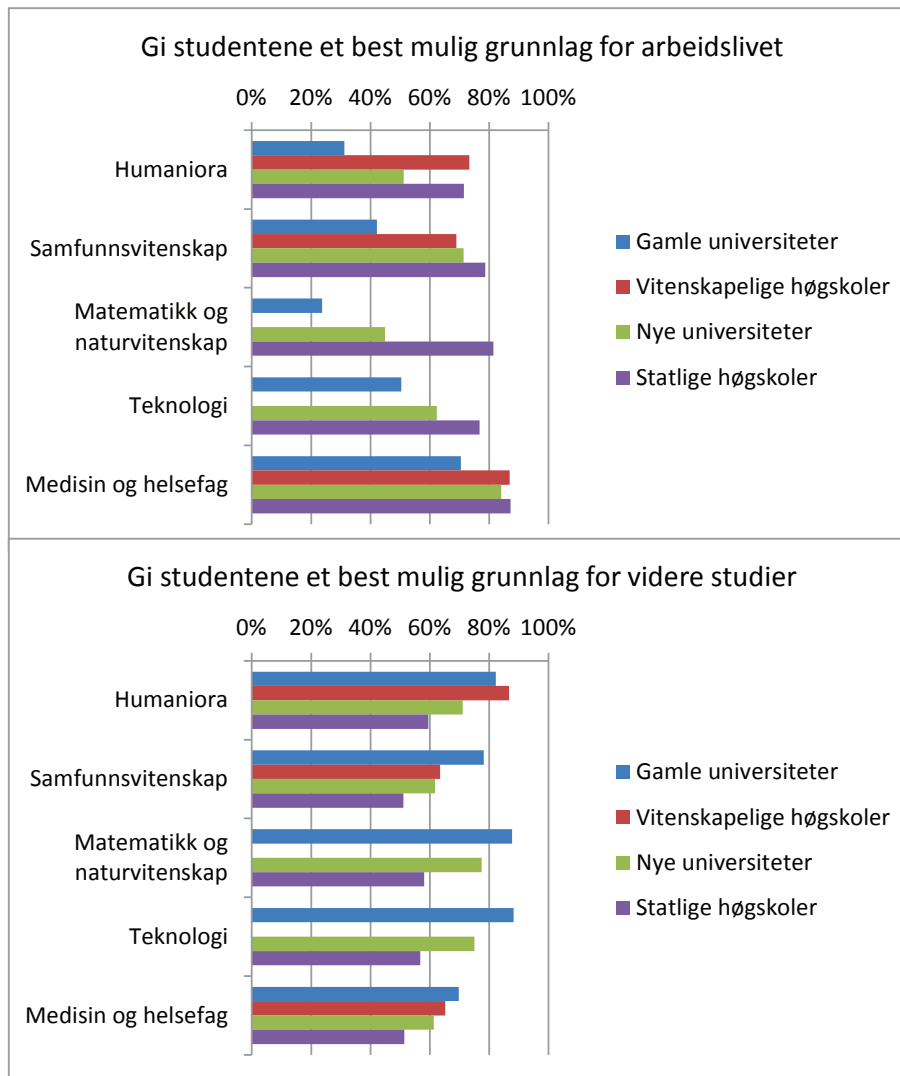
Hensynet til effektivitet står sterkest i HF, til dels SV, det illustrerer trolig at det er disse fagene som har størst utfordringer med gjennomføringen av studiene.

Er det så noen fagforskjeller i synet på at de faglige kravene må opprettholdes selv om ikke alle studentene vil klare seg? Figur 4.6 viser at det er temmelig små forskjeller mellom fagene, slik det også var mellom lærestedstyper, men det er en viss tendens. Her er det små forskjeller mellom fagområdene, men med en litt høyere andel «helt enig» i medisin/helsefag. Dette representerer dermed en verdi som deles på tvers av fag og type lærested.

Figur 4.6: De faglige kravene må opprettholdes selv om mange studenter slutter eller stryker.

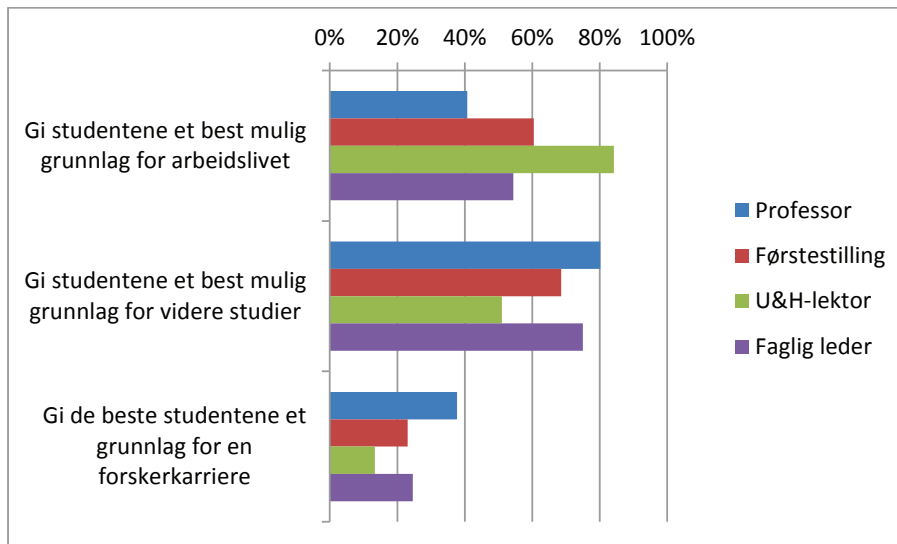
Det er særlig for de to utsagnene om å gi studentene et best mulig grunnlag for arbeidslivet og å gi studentene et best mulig grunnlag for videre studier at vi fant klare forskjeller mellom lærestedskategoriene. Vi vil derfor se på disse to utsagnene når vi trekker inn både lærestedskategori og fagområde for å se om forskjellene etter lærestedstype opprettholdes også når vi kontrollerer for fagområde.

Figur 4.7: Vektlegging av å forberede studenter for arbeidslivet og for videre studier etter fagområde og lærestedstype.

I det store og hele finner vi at forskjellene mellom læresteder opprettholdes når vi trekker inn fagområde, og tilsvarende finner vi også klare fagforskjeller innenfor de enkelte lærestedstypene. Innenfor alle fagområdene ved de gamle universitetene vektlegges grunnlaget for arbeidslivet minst og grunnlaget for videre studier mest. Spesielt innenfor samfunnsfag henger dette sammen med at fagområdene inneholder ulike studier ved de ulike lærestedskategoriene, men vi ser mønsteret i alle fagområdene, også innenfor medisin/helse, der også de gamle universitetene tilbyr profesjonsutdanninger. Man skulle kanskje tro at vektleggingen av videre studier ikke skulle være så høy innenfor de profesjonsrettede studiene ved universitetene som stort sett er integrerte mastergrader, men når spørsmålet er presisert til å gjelde studiene på lavere grad, tas det kanskje for gitt at de skal fortsette studiene ut over de innledende årene. Et annet interessant spørsmål er i hvilken grad bachelorstudiene ved de gamle universitetene i realiteten er planlagt som femårige løp.

Er det så noen forskjeller mellom de faglig ansatte på ulike stillingsnivå? Det viser seg da at professorene i størst grad vektlegger videre studier og rekruttering til forskning og i mindre grad relevans for arbeidslivet enn de andre stillingskategoriene.

Figur 4.8: Viktige mål for utdanningen på lavere grad. Etter stillingstype.

Forskjellene i svarmønstre reflekterer at de ulike stillingsgruppene er ulikt fordelt på type lærested. Det er høyest andel professorer ved universitetene, og når vi kontrollerer for lærestedskategori, blir forskjellene etter stillingstype mindre. Det er likevel noen forskjeller som reflekterer ulike funksjoner med hensyn til undervisning på høyere grads nivå og i forskerutdanningen. Derfor er det bare rimelig at professorene er mest opptatt av videre studier og forskerkarriere og mindre av relevansen for arbeidslivet.

Vi har også sett på om kjønn og alder har noe å si for svarmønstrene. Kvinner legger noe mer vekt på relevans for arbeidslivet og noe mindre på videre studier, men disse forskjellene henger sammen med forskjellig fordeling på kjønn etter stillingstype, fagområde og lærestedstype. Overraskende nok fant vi ingen forskjell etter alder, man kunne kanskje ha regnet med å finne klare generasjonsforskjeller i hva som vektlegges.

4.5 Sammenheng mellom kvalitetssyn og type forskning

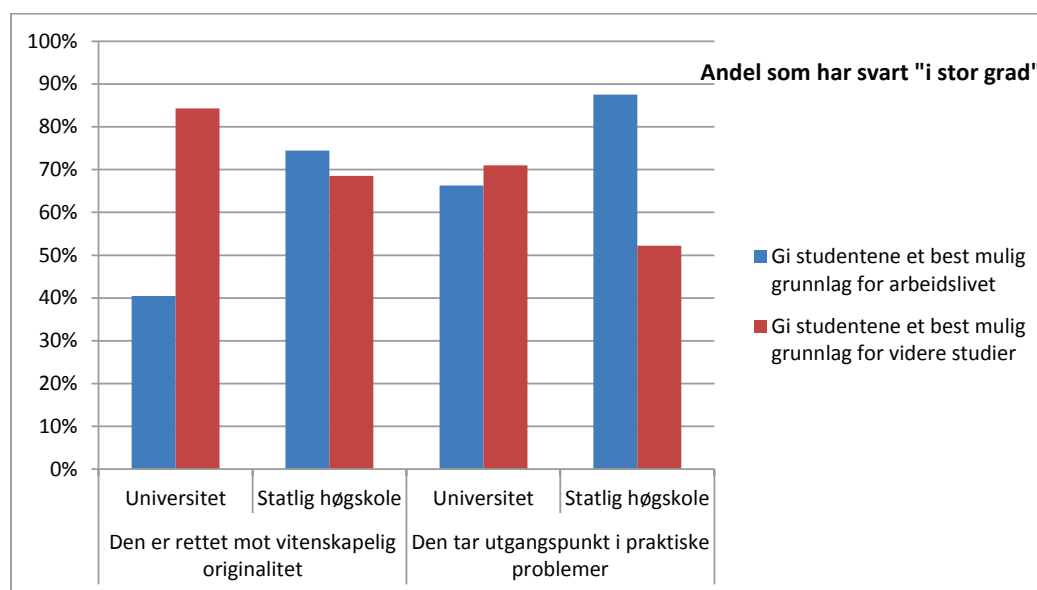
Hvilke sammenhenger er det så mellom hva som vektlegges i studiene, og hvilken type forskning som utføres? Vi ser her bare på forskjellene mellom dem som svarer at forskningen i stor grad er rettet mot vitenskapelig originalitet, og dem som sier at forskningen i stor grad er innrettet mot praktiske problemer. For enkelthets skyld sammenlikner vi her bare universitetssektor og høyskolesektor, og vi viser bare forskjellene i vektlegging av studiene som grunnlag for arbeidslivet eller for videre studier.

Vi ser først på om det er noen forskjeller i vektlegging mellom faglig ansatte med og uten forskningstid i stillingen (tabell 4.2).

Tabell 4.2: Vektlegging av arbeidslivsrelevans og hensynet til videre studier blant ansatte med og uten forskningstid. Prosent andel som har svart «i stor grad».

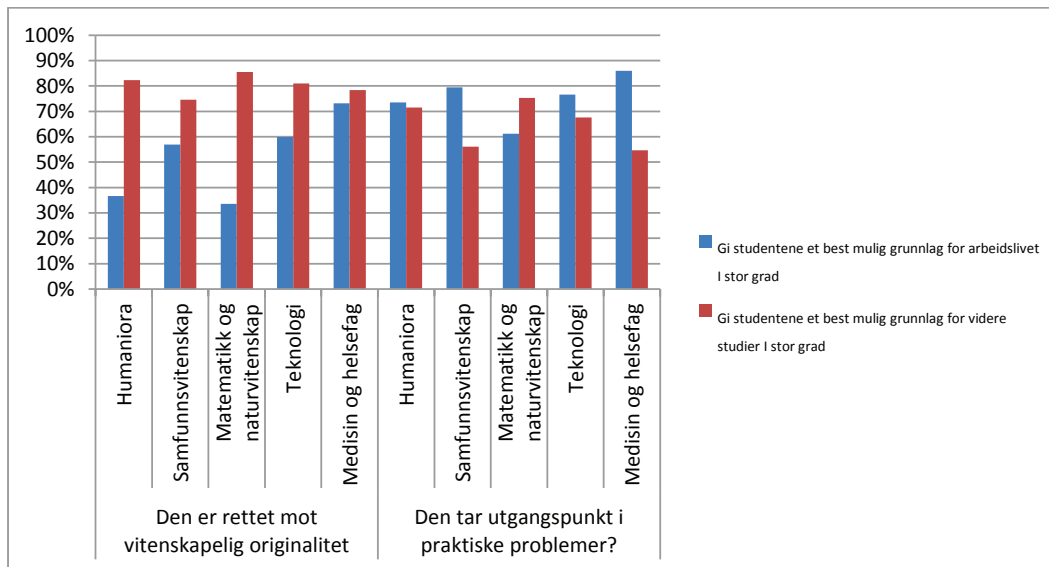
		Gi studentene et best mulig grunnlag for arbeidslivet	Gi studentene et best mulig grunnlag for videre studier	Gi de beste studentene et grunnlag for en forskerkarriere	N
Universitet	Har forskningstid	48	76	30	1829
	Har ikke forskningstid	61	68	19	155
Statlig høyskole	Har forskningstid	79	56	19	1279
	Har ikke forskningstid	83	48	13	528

Blant de universitetsansatte er det en klar tendens til at ansatte uten forskningstid vektlegger hensynet til arbeidslivet mer og hensynet til videre studier og rekruttering til forskning mindre enn de som har forskningstid. Det må her tas hensyn til at det er en liten og spesiell gruppe av de fast faglig ansatte ved universitetene som ikke har forskningstid i stillingen. Blant de faglig ansatte ved de statlige høyskolene er forskjellene temmelig små, selv om de går i samme retning.

Figur 4.9: Vektlegging av arbeidslivsrelevans og hensynet til videre studier etter innretning på egen forskning og lærestedstype.

I figur 4.9 ser vi en temmelig klar sammenheng mellom hva som vektlegges og hvilken type forskning som utføres, også når vi tar hensyn til institusjonsforskjeller. De som i stor grad driver grunnforskning, er i større grad opptatt av at studentene skal forberedes for videre studier og mindre av forberedelser til arbeidslivet enn de som utfører mer praktisk orientert forskning. Disse forskjellene opprettholdes også dersom vi kontrollerer for fagområde (Figur 4.10).

Figur 4.10: Vektlegging av arbeidslivsrelevans og hensynet til videre studier etter innretning på egen forskning og fagområde.

4.6 Oppsummering

Våre data ment å skulle «måle» kvalitet i høyere utdanning i betydningen av studentenes læring eller forskningens resultater, men vi har vært opptatt av hva det de faglig ansatte vektlegger i sin undervisning av studenter – i dette tilfellet på lavere grads nivå. Siden våre respondenter både har kompetansen og ansvaret for å utvikle kvaliteten i studiene, må deres vurdering tillegges stor betydning. Spørsmålene tar sikte på å fange opp fire ulike aspekter ved kvalitet: relevans, eksellens, effektivitet og standardisering. Dette er ikke presise mål på hvordan disse hensynene ivaretas, men de illustrerer sentrale verdier og normer innenfor et system der verdier og normer er viktig.

Sett under ett vektlegger de faglig ansatte i like stor grad å gi studentene et grunnlag for arbeidslivet og for videre studier, men her er det som forventet klare forskjeller mellom type lærested. Relevansaspektet står betydelig sterkere ved de statlige høyskolene enn ved de gamle universitetene, noe som gjenspeiler arbeidsdelingen mellom profesjonskvalifisering og i disiplinene. Men det er på ingen måte et enten–eller her, også innen universitetsmiljøene vektlegges hensynet til relevans for arbeidslivet. Også forskjellene mellom fag illustrerer ulike syn innenfor profesjons- og disiplinutdanningene.

Svarmønstrene tyder også på at det faglige personalet legger betydelig vekt på å bidra til at studentene faktisk fullfører studiene. Her finner vi små forskjeller mellom studiene, men vektleggingen er sterkest innenfor humaniora og samfunnsfag, der det er størst problemer med gjennomføringen. Men selv om de faglig ansatte er sterkt opptatt av at studentene skal klare seg, er de ikke villige til å gå på akkord med de faglige kravene.

Nesten alle de faglig ansatte legger stor vekt på å gi studentene størst mulig faglig innsikt, og også hensynet til å opprettholde de faglige minstekravene står sterkt. For begge disse to aspektene ved kvalitet, finner vi små forskjeller etter type lærested og fagområde.

Vi finner interessante sammenhenger mellom synet på hva som er viktig å vektlegge og hvilken type forskning de ansatte arbeider med. Hensynet til relevans i studiene står betydelig sterkere blant dem som hovedsakelig arbeider med anvendt forskning enn blant dem som driver med grunnforskning, og vice versa når det gjelder vektleggingen av eksellens. Disse forskjellene består på tvers av både type lærested og fag.